



Sygn. akt V CNP 28/08

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 sierpnia 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Józef Frąckowiak (przewodniczący)

SSN Barbara Myszka

SSN Zbigniew Strus (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa "G(...)" Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w Ż.
przeciwko "GX(...)" Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w S.
o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 8 sierpnia 2008 r.,
skargi strony powodowej o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku
Sądu Okręgowego w Ś. z dnia 13 czerwca 2006 r., sygn. akt VI Ga (...) [VI WSC (...)],

oddala skargę.

Uzasadnienie

Powodowa Spółka domagała się stwierdzenia, że reformatoryjny wyrok Sądu Okręgowego w Ś. Wydział VI Gospodarczy z 13 czerwca 2006 r. oddalający powództwo o zapłatę 62 791, 20 zł jest niezgodny z art. 479 k.c., a przez jego wydanie powód poniósł szkodę wynoszącą co najmniej 78 086, 20 zł, tj. kwotę równą należnemu Spółce roszczeniu głównemu, poniesionym kosztom procesu oraz obowiązкови uiszczenia tych kosztów przeciwnikowi.

Niezgodność tę upatruje w błędnej wykładni, a w konsekwencji błędnym zastosowaniu art. 479 k.c., przez ograniczenie roszczenia z tytułu zastępczego wykonania umowy do różnicy między ceną zapłaconą osobie trzeciej a ceną należną pozwanemu w razie wykonania umowy wiążącej strony. Wykładnię przyjętą za podstawę skargi (umożliwiającej dochodzenie roszczenia odszkodowawczego wobec Skarbu Państwa) skarżący opiera na językowej wykładni wskazanego przepisu, zwłaszcza zdanie drugiego, przyznającego zaspokojonemu wierzycielowi uprawnienie do żądania od dłużnika zapłaty wartości rzeczy, niezależnie od roszczenia o naprawienie szkody.

Według skarżącej, zwłoka dłużnika w świadczeniu rzeczy oznaczonych co do gatunku nie może skutkować diametralnie różnymi sankcjami w ramach tego samego przepisu, ponieważ

- w razie nabycia zastępczego wierzyciel nie mógłby żądać zwrotu ceny tej rzeczy, a w razie niewykorzystania prawa do nabycia zastępczego miałby roszczenie o zapłatę przez dłużnika wartości rzeczy. Wierzycielowi nie opłacałoby się zatem korzystać z nabycia zastępczego, a intencją ustawodawcy było zapewne zrównanie obydwu roszczeń wierzyciela,
- roszczenia wierzyciela umożliwiają dłużnikowi „wykupienie się” od obowiązku świadczenia, dlatego powinien świadczyć wartość rzeczy zarówno w wypadku nabycia zastępczego jak i żądania przez od niego jej wartości, skoro zachowuje wartość rzeczy, które miał świadczyć.

Uzasadnienie skarżonego wyroku wskazuje następujące okoliczności:

Strony łączyła umowa dostawy kamienia murowego i kostki granitowej na rok 2005. z zapłatą po odbiorze każdej partii towaru i wystawieniu faktury. Dostawy istotnego ze względu na przedmiot skargi kamienia murowego I klasy miały wynosić 400 ton miesięcznie, z telefonicznym ustalaniem terminu odbioru. Ustalono termin zapłaty w ciągu jednego dnia od daty wystawienia faktury, po czym strony zmieniły to postanowienie wyznaczając 30 dni od daty wystawienia faktury. Na rzecz zamawiającego zastrzeżono ponadto przywilej zalegania w pewnym dłuższym terminie z zapłatą do wysokości 150 000 zł.

Relacjonując wykonywanie umowy Sąd wskazał na przekraczanie przez powódkę limitu kwotowego zalegania, z wyrównywaniem jednak na żądanie pozwanej. Wpłynęło to jednak na zaostrzenie żądań producenta kamienia domagającego się ponownie zapłaty w terminie jednego dnia oraz ograniczenie ilości wydawanego kamienia.

Strona powodowa natomiast żądała wykonywania dostaw w ilościach umówionych. Ponieważ w czerwcu 2005 r. zaległości w dostawie wynosiły 1949,66 ton, powódka zażądała wyrównania do 30 czerwca 2005 r. Odpowiadając na to pismo pozwana powołała się na przekroczenie granicy „kredytu kupieckiego” oraz brak zapłaty za dostawę określoną w fakturze 0454 z 23 czerwca 2005 r. i oświadczyła, że odstępuje od umowy dostawy. Powódka w dniach od 27 czerwca 2005 r. do 6 lipca 2005 r. nabyła od innego dostawcy kamień o wartości 62 791,20 zł, zażądała zapłaty przez pozwaną tej kwoty, po czym wystąpiła z powództwem o jej zasądzenie.

Sąd Rejonowy w D. Wydział V Gospodarczy uwzględnił powództwo wskazując jako podstawę prawną art. 479 k.c. Sąd ustalił, że odstąpienie od umowy było nieskuteczne, ponieważ umowne zastrzeżenie odstąpienia łączyło się z przekroczeniem terminu wynoszącego (po zmianie umowy) 14 dni od daty płatności. Ponieważ termin zapłaty został określony w umowie na 30 dni od wystawienia faktury, to w odniesieniu do dostawy części określonej w fakturze nr 0454 jeszcze nie upłynął. Nie zostały również spełnione warunki do odstąpienia ustawowego (art. 491 k.c.) ze względu na brak wyznaczenia dodatkowego terminu. Przyjmując związanie stron umową Sąd Rejonowy uznał, że pozwana jest zobowiązana do zwrotu (kosztów) zastępczego nabycia kamienia przez powódkę.

Sąd Okręgowy orzekający w sprawie na skutek apelacji pozwanej zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że oddalił powództwo. Sąd interpretował zwrot „na koszt dłużnika” jako całość wydatków, które zmuszony był ponieść wierzyciel w celu dokonania czynności prawnej zastępującej świadczenie dłużnika i uznał, że nie mieści się w nim cena zapłacona innemu dostawcy, nie wykluczył wszakże, że kwota zapłacona zastępczemu dostawcy (cena z podatkiem od towarów i usług) może mieć wpływ na wysokość szkody (art. 471 k.c.).

Sąd odwoławczy zwrócił uwagę, że powódka mogłaby żądać różnicy pomiędzy ceną uiszczoną w ramach nabycia zastępczego a ceną należną pozwanej, tymczasem domagała się całej uiszczonej kwoty nie wskazując dowodów dla wykazania należnego jej roszczenia. Powód nie udowodnił zatem poniesienia tak rozumianego kosztu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jeżeli przedmiotem świadczenia jest określona ilość rzeczy oznaczonych tylko co do gatunku, art. 479 k.c. postanawia, że wierzyciel może w razie zwłoki dłużnika nabyć na jego koszt taką samą ilość rzeczy tego samego gatunku albo żądać od dłużnika

zapłaty ich wartości, zachowując w obu wypadkach roszczenie o naprawienie szkody wynikłej ze zwłoki.

Przepis zamieszczony w dziale drugim tytułu siódmego regulującym skutki niewykonania zobowiązań umożliwia wierzycielowi zastępcze wykonanie zobowiązania świadczenia rzeczy. Systematyka tytułu VII pt. *wykonanie zobowiązań i skutki ich niewykonania* oraz wyodrębnienie działu III. pt. *wykonanie i skutki niewykonania zobowiązań z umów wzajemnych*, a szczególnie art. 487 § 1 k.c. wskazują, że przepisy działu I i II mają charakter ogólny w stosunku do przepisów o zobowiązaniach wzajemnych. Uwzględnienie tej relacji pozwala zrozumieć ratio legis art. 479 § 1 k.c. normującego stosunki jednostronnie zobowiązujące do świadczenia określanego mianem *dare*, w których jednemu dłużowi odpowiada wierzytelność drugiej strony. Przepis nie zawiera odniesień do przyczyny prawnej takiego zobowiązania poprzestając na regulacji uprawnienia wierzyciela w razie zwłoki dłużnika. Uprawnienie to ograniczono do rzeczy oznaczonych co do gatunku i wskutek tego zamiennych, a więc mających z reguły ustaloną cenę. Pozwala ono osiągnąć w sposób uproszczony (np. w porównaniu z obowiązkiem czynienia lub zaniechania - art. 480 § 1 i 2 k.c. wymagającym w zasadzie upoważnienia przez sąd) cel gospodarczy wierzytelności, zagrożony zwłoką dłużnika.

Przepis nie zobowiązuje wierzyciela do nabycia zastępczego; może on domagać się realnego wykonania zobowiązania (uzyskując tytuł wykonawczy i kierując do egzekucji) albo skorzystać z upoważnienia ustawowego i wykonać zobowiązanie dłużnika w drodze samopomocy. To wyjątkowe upoważnienie pozwala wierzycielowi uzyskać korzyść wynikającą z maksymalnego skrócenia czasu zaspokojenia, połączoną jednak z koniecznością zaangażowania własnego kapitału, którego zwrotu może dochodzić w zwykłym trybie. Wykorzystanie instytucji zastępczego świadczenia powoduje wygaśnięcie obowiązku świadczenia przez dłużnika, a tym samym jednostronną zmianę zobowiązania pierwotnego, polegającą na przekształceniu go w dług pieniężny obejmujący koszty nabycia a ponadto ewentualne odszkodowanie. Podkreślana w piśmiennictwie różnica między świadczeniem pierwotnym a „surogatem” uzyskanym przez wierzyciela ma znaczenie teoretyczne. Jest oczywiste, że wybór uprawnienia przyznanego wierzycielowi w pierwszej kolejności w art. 479 k.c. wyłącza możliwość skorzystania z drugiej postaci, tj. zapłaty wartości, oraz wyklucza roszczenie o wykonanie pierwotnego zobowiązania.

Jak wspomniano, stosunek prawny wynikający z pierwotnego zobowiązania i jego przekształcenia się nadal istnieje. Z art. 479 k.c. nie wynika jednoznacznie, jaki zakres wydatków wierzyciela obejmuje pojęcie kosztu. W zobowiązaniu jednostronnym należy przyjąć, że są to wszystkie wydatki z ceną nabytych rzeczy włącznie. Sformułowanie przepisu, przeniesione z art. 246 k.z., kładzie raczej nacisk na wskazanie osoby zobowiązanej do zwrotu poniesionych wydatków niż klasyfikację kosztów i szkody, chociaż i jej nie można wykluczyć, np. wydatki wierzyciela poniesione na dokonanie czynności prawnej będącej źródłem pierwotnego zobowiązania do świadczenia owych rzeczy oznaczonych co gatunku. Uznania ceny zapłaconej przez wierzyciela realizującego uprawnienie zastępcze za odrębną kategorię prawną (szkody) nie wspiera też poniesienie ich z własnej woli.

Sąd Okręgowy rozstrzygał jednak powództwo wynikające z umowy wzajemnej, gdzie klasyfikacja wydatków jako kosztu albo szkody tym bardziej nie jest jednoznaczna. W takiej sytuacji pojęcie kosztów ograniczył do wydatków koniecznych dla dokonania czynności prawnej zastępczej, a wyłączył z niego zasadnicze świadczenie wierzyciela, tj. cenę, lokując je w pojęciu szkody wynikającej ze zwłoki. Koncepcja ta nie przekonuje, ponieważ w okolicznościach sprawy cena zapłacona drugiemu dostawcy nie mogła być w całości uznana za szkodę. Obowiązek powódki zapłaty ceny kamienia po jego odbiorze od pozwanej powodował, że zwłoka pozwanej nie powodowała straty u powódki, w postaci przyjmowanej przez Sąd Okręgowy, co nie wyklucza pojawiania się innych postaci strat. Brak świadczenia pozwanej umożliwiał wszczęcie procedury ustawowego odstąpienia od umowy (art. 491 § 1 k.c. - zdanie pierwsze) ale nie wymagał zapłaty, której wymagalność następowała po wystawieniu faktury. Skorzystanie z możliwości stworzonej przez art. 479 k.c. powodowało wprawdzie wydatek m. in. w postaci ceny zapłaconej drugiemu dostawcy, lecz jak wyżej stwierdzono, powodowało wygaśnięcie również zobowiązania wierzyciela wynikającego z umowy.

Skorzystanie przez wierzyciela (powódkę) z upoważnienia ustawowego zawartego w art. 479 k.c. nie przekształciło umowy wzajemnej w umowę jednostronnie zobowiązującą, w wykonaniu której pozwany pozostający w zwłoce miałby obowiązek zamiast wydania rzeczy oznaczonych co do gatunku zapłacić ich wartość (cenę) bez jakiegokolwiek ekwiwalentu. Stronę pozwaną obciążał od tej chwili obowiązek zwrotu kosztów nabycia pomniejszonego o zaoszczędzoną przez wierzyciela cenę.

Żądanie powódki oparte było na błędnym założeniu, że jej roszczenie obejmuje również cenę, której powódka wskutek nabycia zastępczego nie musiała uiszczać. Sąd

Okręgowy trafnie natomiast wskazał, że zwłoka dostawcy mogła uzasadniać uzyskanie zwrotu wydatków przekraczających niezapłaconą pozwaną należność z tytułu ceny. Zgłoszone roszczenie i wskazane dowody nie pozwoliły jednak temu sądowi ustalić, że powódka żąda takich roszczeń a tym samym ustalić zarówno zasady powództwa jak i wysokości. Dlatego zarzut sprzeczności z prawem wyroku sądu odwoławczego, usprawiedliwiającej roszczenie odszkodowawcze jest nieuzasadniony, a skarga podlega oddaleniu na podstawie art. 424¹¹ § 1 k.p.c.